

Kanssatutkimus yhteiskunnallisen diakonian edistäjänä?

Johdanto

Kanssatutkimus on viime aikoina saanut osakseen kasvavaa kiinnostusta. Hiljattain on muun muassa julkaistu ensimmäinen suomenkielinen teos kanssatutkimuksesta (Kulmala ym., 2023). Kanssatutkimuksen ja osallistavan toimintatutkimuksen perusajatukset ovat samansuuntaisia. Olennaista on silloin löytää ratkaisuja ongelmiin, kehittää palveluja ja toimintamuotoja (Hoppania & Venäläinen, 2023, 43). Kanssatutkimus on metodologinen lähestymistapa, jossa tutkimukseen osallistuvat ihmiset nähdään oman elämänsä asiantuntijoina ja ammattitutkijan kanssa tasavertaisina tutkimuskumppaneina (Kulmala ym., 2023).

Kanssatutkimusta kokemusasiantuntijoiden kanssa

Olemme tehneet (kanssa)tutkimusta rikos- ja päihdetaustaisten koulutettujen kokemusasiantuntijoiden kanssa. Kanssatutkimuksella tarkoitamme Pyyryn (2012, 37) määritelmän mukaan ”tutkimuksen kohteena olevien ihmisten osallistumista tutkimuksen toteuttamiseen ja heidän ottamistaan huomioon tutkimusprosessissa kyvykkäinä toimijoina, joilla on ’tieto’ omasta maailmastaan”. Kanssatutkimus pohjaa useimmiten kriittiseen tiedonintressiin. Silloin

tavoitteena on tuottaa tietoa, jota voi hyödyntää eriarvoisuuksien purkamiseen ja näkyväksi tekemiseen. (Hoppania & Venäläinen, 2023.)

Kokemusasiantuntijalla tarkoitamme ”ihmistä, jolla on omakohtaista kokemusta joko sairastavana, kokeneena, toipuneena, kuntoutuvana, palveluita käyttäneenä tai läheisenä/omaisena. Kokemusasiantuntija tietää, mikä häntä on auttanut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet hänen tai läheisensä toipumiseen tai elämän muutokseen sekä siihen sopeutumiseen” (Hietala & Rissanen, 2017). Toikko (2016) on tuonut esille, että kokemusasiantuntijaksi kasvaminen sisältää sekä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä prosesseja. Meriluoto (2018) on tuonut esille osallistumisen kautta tapoja hahmottaa kokemusasiantuntijuus ja sen tarkoitus. Näitä ovat kuntoutuminen, palveluiden yhteistuotanto ja kansalaisoikeuksien toteuttaminen.

Kanssatutkimusta on perusteltu osallisuuden ja demokratian vahvistamisella. Tutkimuksen tekemistä yleisesti ohjaa totuuden tavoittelu. Voidaan kysyä, asuuko kaikki taito ja viisaus tavoitella ”totuutta” vain marginaalisen tutkijakoulutettujen joukon aivoituksissa. Heitä on OECD maiden 25–64-vuotiaista 1 % (OECD, 2021, 48). Osana tiedon tuotantoa voisi olla hyväksi ottaa mukaan laajempi ja heterogeenisempi joukko ihmisiä. Ammattitutkija-kanssatutkija pari/ryhmä voi yhdessä laatia tutkimussuunnitelman, analysoida aineistoa, tuottaa tietoa ja kirjoittaa siitä yhdessä. Kokemusta omaava voi tulkita aineistoa eri tavoin kuin sellainen, jolla ei ole omaa kokemusta. Kanssatutkimus ei tarkoita objektiivisuuden tai tieteellisyyden ihanteen hylkäämistä, vaan tiedontuotannon ja tutkimusta ohjaavien intressien lähtökohtien avointa esiin tuomista (Hoppania & Venäläinen, 2023, 44).

Kokemusasiantuntijuus on vakiinnuttanut paikkansa sosiaali- ja terveysalan tutkimuksen ja arjen työn kentillä. Tahtotila kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiselle on ilmaistu esim. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Rikosseuraamusalaitoksen toimesta.

Kanssatutkimus voi toimia yhteiskunnallisen diakonian tekemisen välineenä

Kirkkolain (82 §) mukaan diakonian tehtävänä on kohdistaa apu sellaisille henkilöille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Kirkkolain diakoniatyölle esittämä tavoite on dynaaminen ja se merkitsee vaatimusta paneutua hyvinvointivaltion ongelmakohtiin. Täten diakoniatyön tulisi toimia

erityisen aktiivisesti siellä, missä julkinen valta ei onnistu tarjoamaan riittävä turvaa. (Grönlund & Hiilamo, 2005, 98.) Diakonia pyrkii herättelemään yhteiskunnallista vastuuta. ”Yhteiskunnallinen diakonia on hädän syiden selvittämistä ja yhteiskunnallista vaikuttamista niiden poistamiseksi” (Evl.fi). Yhteiskunnallista vaikuttamista voi olla esimerkiksi kriittinen tutkimus tai toimintatutkimus, joiden sukulaiseksi kanssatutkimus voidaan mieltää. Etenkin toiseutettujen ja marginalisoitujen kohdalla voi tutkimuksellisilla lähestymistavoilla olla vaikutusta (Hoppania & Venäläinen, 2023, 45).

Nimeäminen ”marginaaliseksi ryhmäksi” tai ”haavoittuvaksi ryhmäksi” ei ole aina helposti määriteltävissä. On epäselvää, keitä ovat haavoittuvat ryhmät ja miten kauan ihminen on haavoittuvana pidetyn taustaviitekehityksensä vanki, esimerkiksi miten kauan ihminen on perheväkivallan kokeneena tai vankeuden kokeneena edelleen osa haavoittuvaa ryhmää. Tällaiset osin paternalistiset, vaikkakin hyvää tarkoittavat käytänteet, voivat ajaa ihmisiä myös osattomuuteen tiedontuotannosta ja mutkistaa tutkimuslupaprosesseja. Kuitenkin myös kohderyhmällä itsellään voidaan nähdä oikeus tiedontuotantoon koskien omaa elämäänsä.

Marginaaliryhmiin kuuluvien ihmisten tulkintoja tekevän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda hiljaisten ryhmien kertomaa todellisuutta osaksi yhteiskuntapoliittista keskustelua (Granfelt, 2004, 152). Kanssatutkimus voi toimia välineenä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen hädän syiden selvittämisessä ja muutoksen aikaansaamisessa ja siten välineenä yhteiskunnalliseen diakoniaan. Kanssatutkimus on sitoutunut emansipatoriseen tiedonintressiin, parhaimmillaan se voi uuden tiedon ohella johtaa marginaalisen yhteisön vahvistumiseen vaikutusmahdollisuuksien ja kuulluksi tulemisen kautta (ks. esim. Laiho ym., 2023, 82).

Kantola on kuvannut, että ”Diakoninen tutkimusote on sitä oikeampi, mitä vähemmän tutkimuksen harjoittajia voidaan syyttää elitismistä” (Mal-kavaara, 2022). Kanssatutkijuus on kaukana elitismistä. Se suorastaan haastaa meritokratian, jossa osa suljetaan ulkopuolelle, koska he eivät ole ”riittävän hyviä” (ks. myös Nikula, 2023).

Pohdinta

Kanssatutkimukseen liittyy edelleen paljon eettisiä – käytännöllisiä, periaatteellisia ja abstrakteja kysymyksiä, kuten miten rekrytointi kanssatutkijaksi

tapahtuu, maksetaanko palkkaa, miten voi aidosti osallistua tutkimuksen eri vaiheisiin (rahoitustekniset kysymykset), miten tiedon omistajuus esimerkiksi nimenä artikkelissa muotoutuu. Tutkimusorientaationa osallistaminen voi sisältää haasteita, ettei valta ja vaikutusmahdollisuudet jakaudu tasaisesti tutkijoiden ja tutkimukseen osallistuvien palveluiden käyttäjien kesken (Keskitalo, 2020, 32). Kuten kaikessa sosiaalisessa toiminnassa, tasavertainen vuorovaikutus luo parhaan mahdollisen perustan myös arvioida ja kehittää erilaisia tutkimuskäytäntöjä (Hyväri & Rissanen, 2014).

Meriluodon (2018) mukaan paikallisen ja kokemuksellisen tiedon kuuleminen on kannattavaa, oikeudenmukaista ja kriittisen tärkeää. Taustansa valtuuttamana kokemusasiantuntijat pystyvät edustamaan viiteryhmiään laajemmassa mittakaavassa ja poistamaan heihin liittyvää stigmaa (Lindström & Toikko, 2021). Lindströmin ja Rantasen (2021) tutkimuksessa kokemusasiantuntijat toimivat tulkkeina edistäen asiakkaan ja ammattilaisen keskinäistä ymmärrystä. Tämän lisäksi he edistivät asiakkaan asemaa palvelujärjestelmässä. Asiantuntijoiden kaksoisroolin vuoksi heidän on kuitenkin vaikea tunnustaa täysin asemaansa ja roolejaan ammatillisissa organisaatioissa. Kaiken kaikkiaan tutkimus osoitti, että kokemusosaamisesta oli paljon hyötyä palvelujärjestelmässä.

Diakonian tärkeänä tehtävänä voidaan pitää ihmisen oman toimijuuden vahvistamista, jotta hän itse voi tarttua kiinni vallan kahvaan. Siitä kansalaisyhteiskunnassa on kyse: valta jaetaan takaisin ihmiselle itselleen. (Kirkko Helsingissä 2021.) Auttajan ja autettavan uusvallanjakoon liittyvät uudenlaiset yhteiskunnalliset mahdollisuudet, joissa kansalaiset saavat aitoja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Yhtenä keinona tiedon tuotannon uusjakoon ja yhteiskunnallisen diakonian toteuttamiseen voi toimia kanssatutkijuuksia kokemusta omaavan kanssa.

Lähteet

- Granfelt, R. (2004). Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. *Janus*, 12(2), 134–154.
- Grönlund, H., & Hiilamo, H. (2006). Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(2), 134–45.
- Hietala, O. & Rissanen, P. (2017). Yhteiskennittäminen uudenlaisen vastavuoroisuuden virittäjänä. – A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly, A. Niskala (toim.), *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa*. Tampere: Vastapaino.
- Hoppania, H-K. & Venäläinen S. (2023). Kanssatutkimuksen tietoteoreettiset taustat. – M. Kulmala, S. Spišák & S. Venäläinen (toim.), *Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt*. Tampere: Tampere: University Press, 31–46.
- Hyväri, S., & Rissanen, P. (2014). Kuntoutuji- en kokemustutkimuksen menetelmät. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 51(4). <https://journal.fi/sla/article/view/48476>
- EVL. Sanasto: Diakonia. Sanasto - evl.fi . – Viitattu 28.3.23
- Keskitalo, E. (2020). Osallistavan tutkimuksen ja kehittämisen teoreettisia ja menetelmällisiä lähtökohtia. – J. Helminen. (toim.), *Näkökulmia osallistavaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan*. TKI-toiminnan vuosikirja 5.
- Laiho, M., Tokola, N.& Eriksson, P. (2023). Kanssatutkimus ja valta. Auktoriteetista tasavertaisuuden ihanteeseen. – M. Kulmala, S. Spišák& S. Venäläinen (toim.), *Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt*. Tampere: Tampere University Press, 70–88.
- Lindström, J., & Rantanen, T. (2021). Experts of the streets: The thoughts of experts by experience with a history of crime and substance abuse on working as a team with professionals. *European Journal of Probation*, 13(3), 226–241. <https://doi.org/10.1177/20662203211028250>
- Lindström, J., & Toikko, T., (2022). Survival stories as access to society. People with history of a crime as experts by experience, *Nordic Journal of Criminology*, 23(1), 3–22. <https://doi.org/10.1080/2578983X.2021.1918435>
- Kirkko Helsingissä. (2021). Voiko diakonia synnyttää kansalaisaktivismia? <https://www.helsinginseurakunnat.fi/malminseurakunta/uutiset/voikodiakoniasynnyttaa-kansalaisaktivismia> – Viitattu 28.3.2023
- Malkavaara, M. (2022). Diakonian tutkimuksen seuran perustaminen ja sen varhaisvaiheet. *Diakonian tutkimus*, 1(22), 50–68, <https://doi.org/10.37448/dt.119726>
- Meriluoto, T. (2018). Miksi kokemusasian- tuntijat ovat asiantuntijoita? *Ilmiö: sosiologinen media kaikille*. <https://ilmiomedia.fi/artikkelit/miksi-kokemusasantuntijat-ovat-asiantuntijoita/>
- Nikula, K. (2023). Oikeus ja mahdollisuus osallistua tutkimuksen tekemiseen – kansatutkimus sosiaalieettisenä kysymyksenä. *Sosiaalietiikka.fi*. – Viitattu 28.3.23
- OECD. (2021). Education at a Glance. 2021 OECD INDICATORS.
- Pyrry, N. (2012). Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. *Nuorisotutkimus*, 30(1), 35–53.
- Toikko, T. (2016). Becoming an expert by experience: An analysis of service users' learning process. *Social Work in Mental Health*, 14(3), 292–312. <https://doi.org/10.1080/15332985.2015.1038411>